

Sygn. akt I PK 366/03

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 czerwca 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

SSN Zbigniew Myszka

Protokolant Ewa Wolna

w sprawie z powództwa T. P.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym Spółce Akcyjnej Zakładowi

Zmechanizowanych Napraw Infrastruktury w G. w likwidacji

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 9 czerwca 2004 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w G.

z dnia 8 kwietnia 2003 r., sygn. akt VII Pa .../03,

**1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia
poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w G. z dnia 8 kwietnia 2003 r., sygn.
akt VII Pa .../03 i powództwo oddala,**

2. nie obciąża powódki kosztami zastępstwa procesowego, poniesionego przez stronę pozwaną.

U z a s a d n i e

Powód T. P. wniósł o zasądzenie 22 000 zł z ustawowymi odsetkami do 27 października 2000 r. do dnia zapłaty tytułem różnicy w odprawie przewidzianej w ustawie z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, Dz. U. Nr 84, poz. 948, (dalej jako: „ustawa”). Pozwany PKP S.A. Zakład Napraw Infrastruktury w G. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 5 grudnia 2002 r. Sąd Rejonowy w G. zasądził od pozwanego na rzecz powoda 19 024,65 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2000 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części i zasądził od powoda na rzecz pozwanego 202,86 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony przez pozwany Zakład od 6 marca 1981 r. do 30 września 2000 r. w pełnym wymiarze czasu pracy. Stosunek pracy uległ rozwiązaniu na skutek wypowiedzenia przez pracodawcę w związku z restrukturyzacją PKP. Pozwany wypłacił powodowi rekompensatę na podstawie § 11 pkt 1 Paktu Gwarancji Pracowniczych z 19 marca 1998 r. w wysokości sześciomiesięcznego wynagrodzenia, tj. 6 824,04 zł oraz trzymiesięczną odprawę na zasadach określonych w ustawie z 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw w kwocie 4 151,31 zł. Sąd Rejonowy wskazał, że zgodnie z art. 48 ustawy pracownicy PKP, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy, a którzy nie spełniają warunków umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, mają prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej. Wysokość i warunki otrzymania odprawy normuje art. 49 i 50 ustawy. Powód spełnia wszystkie te warunki i przysługuje mu odprawa w wysokości 30 000 zł. Nie można, zdaniem Sądu, zgodzić się ze stanowiskiem pozwanego, że ponieważ z powodem rozwiązano stosunek pracy z dniem 30 września 2000 r., zaś ustawa weszła w życie w 27 października 2000 r.,

czyli po rozwiązaniu z powodem stosunku pracy, nie przysługuje mu prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej w oparciu o przepisy ustawy. Z regulacji zawartej w art. 48 i 49 tego aktu wynika, że wolą ustawodawcy było objęcie tymi przepisami pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 – 2002. Taka redakcja przepisów jednoznacznie wskazuje, że należy nią objąć także tych pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane w 2000r., choćby nastąpiło to jeszcze przed wejściem w życie ustawy.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany.

Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w pkt 1 w zakresie zasądzonych odsetek ustawowych w ten sposób, że w miejsce daty “27.10.2000 r.” wpisał “28.10.2000 r.” i oddalił powództwo o ich zasądzenie w pozostałej części. W pozostałym zakresie apelację oddalił. W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy nie dopuścił się naruszenia prawa materialnego i prawidłowo zastosował przepisy ustawy. Z art. 48 i 49 ustawy wynika, że wolą ustawodawcy było objęcie nimi pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy “nastąpiło” w latach 2000 – 2002. Redakcja tych przepisów nie pozostawia żadnych wątpliwości, że należy nią objąć także tych pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane w 2000 r., choćby nastąpiło to jeszcze przed wejściem w życie ustawy. Sąd Okręgowy podzielił natomiast zarzuty skarżącego dotyczące błędnego zasądzenia odsetek i w tym zakresie zmienił zaskarżony wyrok.

W kasacji pozwany zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w całości zarzucając mu naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 48 i 83 ustawy i niewłaściwe zastosowanie art. 3 k.c. w związku z art. 300 k.p. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego i oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona. Powód, w związku z rozwiązaniem z nim stosunku pracy za porozumieniem stron 30 września 2000 r. z przyczyn leżących po stronie pozwanego, otrzymał, czego nie kwestionuje, odprawę przewidzianą w ustawie z

28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy w wysokości 4151,31 zł oraz rekompensatę wynikającą z Paktu Gwarancji Pracowniczych w kwocie 6 824,04 zł. Sporne natomiast pozostało ustalenie, czy przysługuje mu odprawa przewidziana w art. 48 i 49 ustawy. Zgodnie z wymienionymi przepisami ustawy pracownicy, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w latach 2000 - 2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy w PKP lub PKP S.A. oraz innych wymienionych w ustawie zakładach pracy, a którzy spełniali warunki umożliwiające uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, uzyskują prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej (art. 48). Wysokość tej odprawy wynosi 30000 zł. lub 20000 zł. zależnie od stopy bezrobocia w powiecie, w którym pracownik ma miejsce zamieszkania (art. 49). Rozpatrywany spór wynika zatem stąd, że zgodnie z art. 48 i 49 ustawy, prawo do odprawy nabywają pracownicy, z którymi stosunek pracy został rozwiązany w latach 2000 – 2002, natomiast ustawa ta weszła w życie 27 października 2000 r., a zatem już po rozwiązaniu umowy o pracę z powodem. W związku z tym rozstrzygnięcie niniejszej sprawy zależy od tego, czy zwrot „w latach 2000 – 2002” oznacza, że prawo do odprawy przysługuje pracownikom zwolnionym w trybie ustawy począwszy do 1 stycznia 2000 r., czy też zwolnionym dopiero od dnia wejścia tego aktu w życie.

W powyższej kwestii Sąd Najwyższy w obecnym składzie w pełni podziela zarówno stanowisko, jak wspierającą je argumentację, zawarte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 14 stycznia 2004 r. (sygn. akt III PZP 11/03), zgodnie z którą prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie

Nawiązując do argumentacji uzasadniającej powyższą uchwałę należy stwierdzić, że za przyjęciem tezy, że jednorazowa odprawa pieniężna przewidziana w art. 48 ustawy przysługuje każdemu pracownikowi zwolnionemu z pracy w 2000 r., tj. po 31 grudnia 1999 r., przemawiają głównie argumenty językowe. Rozdział 8 ustawy, zatytułowany „Restrukturyzacja zatrudnienia”, przewiduje szczególne świadczenia dla pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy „nastąpiło” (art. 48) albo z którymi stosunek pracy „został” rozwiązany (art. 49) w latach 2000 -

2002 z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Odczytując te przepisy wprost, należałoby - *prima facie* - przyjąć, że chodzi o ustanie zatrudnienia w jakimkolwiek dniu kalendarzowym w latach 2000, 2001 i 2002, a zatem od 1 stycznia do 31 grudnia. Ich brzmienie nie jest jednak, wbrew pozorom, jednoznaczne. Uwzględniając bowiem treść art. 83 ustawy, trudno dostrzec brak logiki w tym, aby zwrot „w latach 2000 - 2002” rozumieć „w roku 2000 jednakże nie wcześniej niż od 27 października - wejścia ustawy w życie”.

Niewłaściwie w sprawie zastosowany został art. 3 k.c. Podstawową regułą kolizyjną jest zasada, że ustawa nie działa wstecz. Art. 3 k.c. nie wprowadza od niej wyłomu, lecz przeciwnie - potwierdza ją. Dotyczy on tylko takich sytuacji, gdy ustawa określa w przepisach datę jej wejścia w życie, wcześniejszą od daty opublikowania aktu prawnego w Dzienniku Ustaw lub Monitorze Polskim, albo nie określa jej w ogóle. Taka sytuacja w przypadku ustawy z dnia 8 września 2000 r. nie występuje. Art. 83 ustawy jest w swej treści jednoznaczny - ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem „rozdziału 7, art. 65 - 67, art. 70”, „które wchodzi w życie w terminie, o którym mowa w art. 8 ust 3” (pierwszy dzień miesiąca przypadającego po dniu wydania postanowienia o wpisie PKP SA do rejestru handlowego), art. 69 pkt 10, który wchodzi w życie z dniem 31 grudnia 2000 r., art. 69 pkt 9 i 21 oraz art. 74, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2001 r., art. 71, który wchodzi w życie „w terminie, o którym mowa w art. 8 ust. 3, jednak nie wcześniej niż dnia 2 stycznia 2001 r.” Art. 3 k.c. został zatem w sprawie zastosowany błędnie. Rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w aspekcie uzasadnienia wstecznego działania niektórych jej przepisów są bezprzedmiotowe. Chyba, że większości przepisów rozdziału 8, w opozycji do systematyki ustawy, przyzna się charakter i znaczenie przepisów przejściowych.

Uprawnienia przewidziane w rozdziale 8 ustawy łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy (a także - *de lege lata* - przypadający po ich zakończeniu). Restrukturyzacja zatrudnienia to etap następujący po komercjalizacji PKP, czyli po przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Pogląd przeciwny byłby uprawniony tylko wówczas, gdyby oderwać restrukturyzację zatrudnienia od

celów ustawy i przyjąć, że celem regulacji zawartej w rozdziale 8 jest zagwarantowanie takich samych uprawnień wszystkim pracownikom zwalnianym z pracy w PKP z przyczyn dotyczących pracodawcy, a zatem także wyrównanie poziomu finansowych osłon dla zwalnianych z pracy pracowników w różnych okresach restrukturyzacji. Taka teza nie jest zasadna. Zwolnienia z przyczyn ekonomicznych następowały w PKP także przed wejściem ustawy w życie, a zatem bez związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją, choć w związku z podzielonym na etapy programem restrukturyzacji Polskich Kolei Państwowych jako przedsiębiorstwa państwowego. Świadczą o tym choćby kolejne pakiety gwarancji pracowniczych, w tym także ostatni - z 19 marca 1998 r. Pakt ten kształtował uprawnienia pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy korzystniej niż przepisy powszechnie obowiązujące, wprowadzając, między innymi, dodatkowe świadczenie - rekompensatę pieniężną. Obowiązywał on do 26 października 2000 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście ustawy w życie. Logicznie i funkcjonalnie rzecz biorąc, przepisy ustawy zastępują jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego ukształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Stanowi to istotny argument przeciwko nadawaniu przepisom rozdziału 8 ustawy „mocy wstecznej”. Tym bardziej, że objęcie tą regulacją tych tylko pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed rozpoczęciem komercjalizacji między 1 stycznia a 26 października 2000 r., pominięcie zaś wszystkich tych, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane z takich samych przyczyn przed 1 stycznia 2000 r. można by zakwestionować w aspekcie zasady równego traktowania pracowników.

Przeciwko tezie o wstecznym działaniu ustawy przemawia także to, że warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Warunek niespełnienia przesłanek umożliwiających uzyskanie prawa do urlopu kolejowego nie mógł być spełniony przed wejściem ustawy w życie, albowiem urlop tego rodzaju został wprowadzony dopiero przez tę ustawę (art. 51 ust. 1). Pracownicy zwolnieni z pracy przed 27 października 2000 r. nie mogli zatem spełniać wszystkich ustawowych warunków nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej. Niespełnienie warunków do

nabycia prawa do urlopu kolejowego nie mogło i nie może być *ex post* kryterium oceny prawa do odprawy. Przyjmując wsteczne działanie przepisów wprowadzających uprawnienie do jednorazowej odprawy, należałoby konsekwentnie przyjąć, że także prawo do urlopu kolejowego istnieje od 1 stycznia 2000 r., co nie jest możliwe.

Ważkim argumentem przemawiającym za obowiązywaniem art. 48 i 49 ustawy od dnia jej wejścia w życie jest także brak przepisów regulujących „rozliczenie” świadczeń pobranych z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy i jednorazowej odprawy pieniężnej. Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy nie przysługuje odprawa na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy o zwolnieniach grupowych, „ani żadne inne świadczenie z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy”. Innymi świadczeniami były - przewidziana w Pakcie Gwarancji Pracowniczych rekompensata oraz odszkodowanie określone w § 6 Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla pracowników przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” z 4 stycznia 1999 r. Pracownicy, którzy pobrali odprawę, rekompensatę i odszkodowanie (nie obowiązywał zakaz kumulacji tych świadczeń) powinni je zatem zwrócić. Braku tych przepisów nie można zastąpić obowiązującymi przepisami Kodeksu cywilnego, dotyczącymi zaliczenia zapłaty (art. 451 k.c.), ani przepisami Kodeksu pracy dotyczącymi potrącenia z wynagrodzenia za pracę (art. 87 i 91 k.p.). w tym stanie rzeczy przyjęcie wstecznego działania art. 48 ustawy prowadziłoby do niczym nieusprawiedliwionego uprzywilejowania pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane, jak z powodem, między 1 stycznia a 26 października 2000 r., a w konsekwencji do dyskryminacji tych, którzy zostali zwolnieni z pracy po tej ostatniej dacie.

Uzasadnienia dla wstecznego działania art. 48 i 49 ustawy nie można też poszukiwać w odwołaniu się do względów sprawiedliwości i równości. Zwolnienia grupowe rozpoczęto w PKP nie od roku 2000, lecz już z końcem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Wszyscy pracownicy, z którymi stosunki pracy rozwiązano z przyczyn dotyczących pracodawcy korzystali z osłony socjalnej, choć w różnych okresach na różnych podstawach prawnych i w różnym zakresie.

Przyznanie „przywilejów” wynikających z ustawy pracownikom zwolnionym z pracy przed dniem wejścia tejże ustawy w życie, z ograniczeniem ich do osób zwolnionych w 2000 r., stwarzałoby zatem problem pokrzywdzenia pracowników, z którymi stosunki pracy rozwiązano wcześniej, przed 1 stycznia 2000 r., między innymi dlatego odwołanie się do zasady równości i sprawiedliwości nie może uzasadniać rozciągnięcia rozważanych przepisów na okresy poprzedzające datę wejścia ustawy w życie.

Na koniec należy wskazać, że uwzględniając art. 216 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie”, uzasadniona jest ścisła, restryktywna wykładnia przepisów ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, ograniczająca dodatkowe uprawnienia pracowników do świadczeń wyrażnie z nich wynikających.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji.